

„...én vagyok az alany és a tárgy, jaj én vagyok az ómega s az alfa.” Babits korai, 1903-as nagy versének utolsó sorai jól jellemezhetik Berka Attila több mint egy évszázaddal később keletkezett prózakötetének ars poeticáját is. A *Hosszúkává külön hideg tejjel* ugyanis, bátran kijelenthetjük, lényegében nem szól semmi másról, mint az elbeszélő folyamatos önvizsgálatáról, a mindennapok során felhalmozódott kisebb-nagyobb, jelentősebb és kevésbé jelentős gondolatredékeinek papírra vetéséről. Valóban ő az

Reichert Gábor 61

KÁVÉNAPLÓ

Berka Attila:

Hosszúkává külön hideg tejjel

ómega és az alfa az összes rövid történetben: majdnem teljesen lényegtelen, hogy milyen szereplők tűnnek fel a szövegekben (akik egyébként a rend kedvéért névtelenek is – akárcsak maga a narrátor), vagy hogy mi történik azok tárgyidejében, a kötet hangsúlya teljes egészében a beszélő magánvilágának felszínre emelésére helyeződik. Az ehhez választott egyes szám, második személyű elbeszélésmód – ahogy a hasonló narrációs alakzatot választó lírai és epikai műveknél általában – ezúttal is az önmegszólyítás eszközeként szolgál, s jól érzékelteti a rövid szövegek főhősének befelé fordulását, a külvilág kizárására irányuló (olykor nehezen kivitelezhető) erőfeszítéseit.

Nehéz lenne meghatározni Berka Attila kötetének műfaját. A benne foglaltatott, átlagosan 2-3 oldal terjedelmű rövidpróza művek nyilvánvalóan összefüggnek egymással, amennyiben közös elbeszélőt, vissza-visszatérő problematikákat tudhatnak magukénak, nem beszélve a minden szövegben előkerülő hosszúkává, és az elengedhetetlenül hozzá tartozó külön hideg tej összekapcsoló motívumáról. (Amiből az elbeszélő furcsamód egy állandósult szókapcsolatot kreál: „[H]iába bámulsz kifelé az ablakon, mint hosszúkává hideg tejjelbe”; „Először az olyannyira vágyott hosszúkává külön hideg tejjelt pusziold be lassan, kimérten, szinte időtlen élvezkedéssel”; „Lélegzetvisszafojtásban állnak, amíg megérkezik a hosszúkává külön hideg tejeled”.) Ugyanakkor egyik darab sem folytatja direkt módon az előtte lévő, minden alkalommal lényegében egy teljesen új gondolatsor indul, amely két-három lappal arrébb megszakad, hogy egy következőnek adja át a helyét. Valószínűleg akkor járunk a legközelebb az igazsághoz, ha naplójegyzetekként, pillanatok gondolati hordalékaként tekintünk ezekre az írásokra; ezt támasztják alá az egyes „fejezetek” elején megadott, a hét napjai közül négyet megjelölő „címadások” is, például az első egység címe *Vasárnap péntek szerda csütörtök*,

a következőnek *Hétfő szombat péntek kedd* és így tovább. Ennek megfelelően egy fejezetben négy naplóbejegyzés olvasható, a napok véletlenszerű egymás mellé sorolása pedig azt a benyomást kelti, mintha szerzőnk rövid szövegei is ad hoc módon, megírásuk időrendje szerint lennének egymás mellé állítva.

Ha már néhány sorral feljebb nem átalлтuk a kötet kapcsán a századelő egyik legismertebb gondolati költeményét citálni, úgy azt a benyomásunkat is érdemes megemlíteni, miszerint a *Hosszúkávé külön hideg tejjel* elbeszélője mintha nemcsak a vers gondolati magvát, de annak keletkezési idejét is igyekezne megidézni. A kötetet illusztráló képeken is látszik, hogy főhősünk kávémániája nem mentes a század eleji kávéházi kultúra inspiráló, gondolatébresztő közege iránti megkésett visszavágyódástól. Ahogy a borítót és minden fejezet első oldalát díszítő, régimódi kávéház enteriőrjét ábrázoló fotók, úgy Berka naplórója is egy letűnt világ, szertefoszlott életérzés pillanatait próbálja visszahozni saját, legbensőbb gondolatvilágába. A Petőcz András által írt fülszöveg állítása szerint „Berka Attila önmegszólító történetei valahol *itt* és *most* játszódnak, vagyis azon a helyszínen, ahol éppen vagyunk, abban a kávéházban, amelyikben éppen üldögélünk.” S bár igaz az, hogy a főhős menthetetlenül a 21. század embere, problémái, gondolatai akár a mieinkhez is hasonlóak lehetnének, mégsem szabad figyelmen kívül átsuhannunk a történetek valós ideje és a narrátor gondolatvilága között feszülő anakronizmus fölött. Ez az ellentmondásosság nagyjából abban ragadható meg, hogy elbeszélőnk, bár maga is részét képezi a legújabb kor rohanó, embertelen (ésatöbbi, ésatöbbi) forgatagának, akár álszentnek is nevezhető módon mégis állandó fölényrel, hovatovább lenézéssel szemléli az őt körülvevő világot. A jegyzetek nagy része egy bevásárlóközpont kávézójában játszódik, s valószínűleg ott is íródik (a század eleji nagy „kávéházi” művészek alkotásmódját felidézendő). Természetesen nem másért, mint a hosszúkávé és a külön hideg tej örömeiért látogatja a nevezett vendéglátóipari egységet, az azt benépesítő embertömegtől a hideg rázza: „Ülsz a bevásárlóközpont kávézójában, ülsz, kávézol, azért vagy itt, nézed a hömpölygő tömeget, ez a vasárnapi program, vásárolni járnak, időnként te is azt teszed, bár jól tudod, vagy legalábbis sejtet, hogy ezer más dolgot csinálhatnál helyette, igaz, most is csak egy kávéra ugrottál be, itt a város egyik (ha nem a) legjobb kávéját főzik, *ahhoz* képest, mármint a helyszín bevásárlóközpontságához képest, közben olvasgatsz kicsit...” Valószínűleg a *Harcosok klubja* óta nem sikerült senkinek érvényes mondanivalóval előállnia olyan művel, ami a fogyasztói társadalom lélekromboló hatását állítja pellengérré (de talán már akkor sem...) – aki pedig mégis megpróbálkozik vele, szükség-szerűen szembe kell, hogy nézzen a közhelyesség, a tartalmatlan pozórkodés veszélyével. A plázában tüntető jelleggel Szathmári Sándort olvasó,

a tömeget leplezetlen megvetéssel szemlélő, rigolyáihoz körmeszakadtáig büszkén ragaszkodó értelmiségi alakja pedig nehezen nevezhető másnak, mint kopottas klisének. Persze igazságtalan lenne azt állítani, hogy Berka könyve kizárólag ennyiből állna, hiszen, ha jól belegondolunk, a magányos meditáció, a szigorú önvizsgálat ma már nem is lenne megvalósítható másképp, mint a bennünket körülvevő valóság ideiglenes, de kategorikus elutasításával. Naplójárónk vitathatatlanul rossz korbá születtett, az azonban kérdéses, hogy ezt erényként lenne-e érdemes felfognia: a jegyzetek alapján úgy tűnik, büszke önkéntes kívülállására, ez pedig határozott kontúrokat ad egyébként nehezen kiismerhető, titokzatos(kodó) alakjának.

63

Az önelemzés formájául választott prózai rövidforma, bár a kötetben előrehaladva állandóan kisebb-nagyobb (általában a mondat-szerkezetek felépítését érintő, ezáltal a hasonló gondolatmenetek eltérő megfogalmazását lehetővé tevő) változásokon esik át, kötetbe rendezve megmutatja önnön határait. Az egyes fejezetek ugyanis, mivel azonos alapszituációból, szinte megegyező szemléleti alapról indulnak, soha nem tudnak túllépni egy adott gondolati mélységen – mire az elbeszélő komolyabban tovább merné vinni megkezdett gondolatkísérletét, a bejegyzésnek vége szakad. Az önmagukban számos értéket, prózapoétikai leleményt, érdekes történetkezdeményt felmutató darabok egymás mellé állítva inkább gyengítik, mint erősítik egymást. Persze értelmezhetjük másképp is ezt a tapasztalatot: talán épp arra kívánt rámutatni a szerző, hogy ilyen feltételek mellett annak is örülhetünk, ha egyáltalán arra jut időnk, hogy egy pillanatra megálljunk, és rövid ideig ne foglalkozunk mással, mint saját gondolatainkkal. Mégis úgy érzem, Berka jegyzetei jobban működnének, ha nem mint egységes szerkezetre, hanem mint önálló darabokra tekintenénk rájuk. Egy írói blog hetente frissülő bejegyzéseiként szívesebben olvastam volna ezeket a magukban kellemes szövegeket. (*Spanyolnátha Könyvek, Hernádkak 2010*)

Új Forrás 2012/1 – Reichert Gábor: Kávénapló
Berka Attila: *Hosszúkévé külön hideg tejfel*

